

D e ğ i n i

Tarihsel Sorunları

Tarihsel Düşmanlıkları Körükleyerek Çözmek...

M. Kemal Aydın

1.

Bazen böyle oluyor. Sorunlarımızı çözmeye dönük bir çaba içine girdiğimizde ortalık karışıyor. Hangi istikametten estiğini tam olarak teşhis edemediğimiz rüzgârların tırmandırdığı bir gerginlik hali ile karşı karşıya kalıyoruz. Gerginlik gerekçe gösterilerek ‘seferberlik’ ilan ediliyor. Altımızdaki ortak zemin kaymaya başlıyor. Akredite edilmiş kategorilerden birini seçmemiz isteniyor: *Laik misin, yoksa şeriatçı mı? Üniter devletten mi yanasın, yoksa terör örgütünü mü destekliyorsun?* Kötü olan şu ki, her birimiz [elbette istisnalar var], sirenler çalar çalmaz, hızla kutuplara koşacakmış gibi duruyoruz.

Olan ‘siyah’la ‘beyaz’ın arasında salınıp duran o güzelim renklere oluyor. ‘Seferberlik hali’ ilan edildiğinde, o renkler önce silikleşiyor, sonra kayboluyor. ‘Siyah’ ya da ‘beyaz’ olmanın dışındaki bütün seçeneklerin

üzeri çizilerek direnme gücümüz aşındırılıyor, ‘tek başına’ var olma imkânımız ortadan kaldırılıyor. Kutuplara çöreklenmiş çığırtkanlar, gecelerine gündüzlerine katmış, bütün enerjilerini kullanarak avaz-avaz bağırmaya başlıyor: *Karar ver gafil! Bizden misin, yoksa onlardan mı?*

‘Seferberlik’ ortamında bizden istenen, dirsek teması aralığında hizaya gelmemizdir. Farklılıklarımızı bir kenara koymuş ve ‘kaotik’ süreçte içeriden yaptığımız ince eleştiriler için özür dilemiş olarak, vakit kaybetmeksizin, kendimizi yakın hissettiğimiz kutbun neferlerinden biri olmamız... Baskılamaya çalıştığımız ‘korkularımız’ın üzerine-üzerine geliniyor. Ve biz, toplum olarak, kendi ellerimizle bu korkuları büyütüyoruz. Paranoya hali oluşuyor. Uzunca bir zamandır aramıza mesafe koymaya çalıştığımız eski adreslerimize / mahfillerimize, gerekirse ‘ötekiler’le yeniden savaşmak için, ricat hazırlıkları yapıyoruz. Dilimizin ucunda duruyor ama bir türlü söyleyemiyoruz: *Neden gidiyorsun, ara bölgede ne kadar da güzel anlaşıyorduk?*

2.

Evet, neden böyle oluyor? Nasıl oluyor da, reel bir zemini / karşılığı olmayan, birileri tarafından belli amaçlara dönük olarak ilan edilmiş seferberlik halini içselleştiriveriyoruz? Hangi ruh halidir, kendi ellerimizle korkularımızı büyütmemize sebep olan?

Aslında işler yolunda gidiyor. 2000’li yılların başından itibaren, Avrupa Birliği ile ilişkiler çerçevesi içinde gerçekleştirilen yasal / kurumsal düzenlemeler, bu coğrafyanın tahayyül gücünün ve tecrübe birikiminin ötesinde bir zihniyet dönüşümünün altyapısını hazırlıyor. Ağır aksak ve pürüzlü olmakla birlikte, ülkenin demokratikleşme sürecine girmekte olduğunu hissediyoruz. 1980’li yıllar boyunca iktisâdiyat alanına sıkıştırdığımız liberal düşüncenin [insan hakları, hukukun üstünlüğü, bireysel özgürlükler alanının genişletilmesi gibi] siyasî açımları ile birlikte kabul edilmesi ve içselleştirilmesi halinde bir anlam ifade edeceğini ezberimize katıyoruz.

Diğer taraftan totaliter ve dışlayıcı / ötekileştirici düşünce kalıplarını siyasallaştırma, yani meşru politika alanına taşıma imkânları büyük ölçüde azalıyor. Avrupa Birliği ilişkilerinin yönlendirdiği / biçimlendirdiği demokratikleşme sürecine mesafeli durmayı tercih eden sağ ya da ‘sol’ organizas-

yonların, kendilerini meşru siyasal düzlemde ifade etmeleri sıkıntılı hale geliyor. Dahası, itibar kaybına uğrayan ve marjinalleşme riski ile karşı karşıya kalan politik gruplar arasında ilginç birliktelikler / koalisyonlar oluşuyor. Örneğin, genel olarak ‘sol’ düşüncenin içinde mütalaa edilen bazı gruplar, kaba bir antiemperyalist söylem üzerinden ve Avrupa Birliği karşıtlığı temelinde, ‘tarihsel milliyetçi duruş’un son derece geniş ve bereketli mücavir alanlarına sızmaya çalışıyor.

Sorun galiba şu: Siyasal düzlemde etkinsizleşme ve ifade yeteneğini yitirme ile bağlantılı olarak biriken tepkisellik, zaman-zaman yüksek ve şiddetli bir dalga [bazen ‘tsunami’] olarak karşımıza çıkıyor. Hükümetin, ‘kadim yöntemler’i dışlayan bir barış dili kullanarak malum sorunu çözmeye niyetlendiği bugünlerde olduğu gibi...

3.

Herkes biliyor, ama bir kez daha tekrar edelim. Bu ülkenin insanları tarih boyunca derin acılar yaşamıştır, gözyaşı dökmüştür, canlarını yitirmiştir. Acıların ve gözyaşının içinden yeni hayatlar kurmuştur. Belki bunu politik bir bütünlük içinde ifade etmiştir / edememiştir ama dünyasına müdahil olanları her defasında cezalandırmıştır. Hepsinden önemlisi, kendi haline bırakıldığı sürece, hayatını ‘tarihsel düşmanlıklar’ üzerine inşa etmekten kaçınmıştır.

Mamafih, acılardan / gözyaşından üretilmiş olan bu derin tecrübe / birikim, arkadan gelenlere yeterince aktarılmıyor. Korkarım, farklılıklarımıza rağmen bir arada yaşamaktan başka seçeneğimizin olmadığını hâlâ daha öğrenebilmiş değiliz. Tarihsel sorunlarımızı, tarihsel düşmanlıkları körükleyerek çözebileceğimizi sanmaya devam ediyoruz.

Malum, siyasi irade, ‘tarihsel sorunlarımız’dan birini, ötekileştirici ve militarist söylemi dışlayan bir perspektif üzerinden çözmeye dönük bir çaba içine girmiş bulunuyor. Yeni değil, daha önce birkaç kez denenmiş ama provoke edildiği için akamete uğramış bir perspektif bu... Buna mukabil, siyasi aklı, ülkenin yegâne sahibi / efendisi olduğu ve diğerlerinin biat etmekten başka seçeneğinin bulunmadığı kanaati temelinde şekillenmiş ‘milliyetçi’ damar, nev-zuhur ‘ulusalcılar’ın da desteğini alarak söz konusu çabayı geçersiz kılmaya çalışıyor; kurgulanmış ‘tarihsel düşmanlık’ı hatırla-

tan bir söylemin harekete geçireceği bir ‘seferberlik hali’ ilan etmeyi amaçlıyor. Önümüze konan soru, bilmediğimiz bir soru değil: *Üniter devletten mi yanasın, yoksa terör örgütünü mü destekliyorsun?*

Bu uzun girişin ardından, söz konusu ‘tarihsel düşmanlık’ın bir zamanlar ne kadar sarıh bir biçimde ifade edildiğini ortaya koyan bir değerlendirme yapmak istiyorum. Cevabını aradığım soru şu: Sakallı Nureddin Paşa’nın ‘şimdi sıra ‘lo’ diyenlerde...’ sözü ile bugün söz konusu ‘tarihsel sorun’a ilişkin olarak militarist / kıyıcı yöntemlerin dışında herhangi bir çözüme sıcak bakmayanların kullandığı dil arasında bir bağlantı var mıdır? Sakallı’nın sözünü, bugünün milliyetçi söyleminin referans kaynaklarından biri olarak görebilir miyiz? Takdir sizin...

4.

Ayşe Hür’ün *Taraf*’taki yazısını okuduğumda [Tek Eksik ‘Sakallı Nureddin Paşa’, 23 Ekim 2011], inanın sükût-u hayale uğradım. Hani ‘güneşin altında söylenmemiş laf yoktur’ derler ya... Gerçekten doğruymuş. Önce söz konusu yazıdan aktarmalar yapalım, daha sonra da neden sükût-u hayale uğradığımızı söyleyelim.

1921 baharında başlayan *Koçgiri İsyanı*’nı bastırma görevi kendisine tevdi edildiğinde, Sakallı Nureddin Paşa şu sözü sarf etmiş: “‘Zo’ diyenleri ortadan kaldırdık, şimdi sıra ‘lo’ diyenlerde...” Paşa şunu demeye getiriyor: 1915’de zorunlu göçe tabi tutarak Ermeni yükünden kurtulduk. Şimdi de bu isyan vesilesi ile Kürtleri tasfiye edeceğiz.

Kimmiş bu Sakallı Nureddin Paşa? Ayşe Hür’den istifade ederek tanımaya çalışalım. ‘Sakallı’nın gerçek adı Mehmet Nureddin’dir... 1873’de Bursa’da doğar, 1893’de teğmen rütbesiyle Osmanlı Ordusu’nda göreve başlar. *31 Mart Olayı*’nı bastırmak için İstanbul’a gelen Hareket Ordusu’nda bulunur (1909). Mehmet Nureddin Bey, Birinci Dünya Savaşı yıllarında albay rütbesiyle Irak ve Havalisi Umum Komutanı ve Bağdat Valisi olarak görev yapar. ‘Sakallı’ diye anılmaya başlaması, o yıllara denk düşmektedir.

Bu görevleri ifa ederken Enver Paşa’nın gazabına uğrar. Önce Kafkas Cephesi’ne gönderilir, ardından Muğla ve Antalya Havalisi Komutanlığı’na atanır (1916). 1918’de mirliva / paşa olan Sakallı Nureddin, İzmir Valisi ve

İzmir Havalisi Bölge Komutanı olarak görev yapar. İzlediği kıyıcı politikarlardan rahatsız olan gayri-müslimlerin şikâyeti üzerine, Osmanlı Hükümeti Nureddin Paşa'yı İstanbul'a getirir ve sadece adı olan 25. Kolordu Komutanlığı emrine atar.

İstanbul'dan ümidini kesince Anadolu'ya geçen (1920) Nureddin Paşa, önce Konya Valisi olarak görevlendirilir; daha sonra, yeni kurulan ve Elazığ Livası'nda faaliyet gösterecek olan Merkez Ordusu Komutanlığı'na getirilir (1921). Bu orduya verilen ilk görev, Koçgiri İsyanı'nı bastırmaktır. Nureddin Paşa, yazının başında aktardığımız sözü o vakit söyler ve derhal işe koyulur. Topal Osman'ın da yardımı ile 'isyancılar'ın 500'ünü 'temizler', 2000'ini 'sürer'. Ankara'daki Meclis, yapılanları yeterli görmektedir. Ancak Sakallı Nureddin, bilhassa Dersim'deki aşiretlerin, 'bir daha ayağa kalkamayacak şekilde dağıtılması' ve 'Anadolu'nun değişik yerlerine serpiştirilmesi' için ısrar etmektedir. Allahtan, Meclis, 'operasyon'u bitirir.

Sakallı Nureddin Paşa'nın icraatı bununla sınırlı değil. Merak edenler Ayşe Hür'ün yazısından öğrenebilir. Kaldı ki, benim de Paşa'nın biyografisini özetlemek gibi bir amacım yok. Sadece o söze takıldım: “‘Zo’ diyenleri ortadan kaldırdık, şimdi sıra ‘lo’ diyenlerde...”

Epey bir zamandır, bana ait olduğunu sandığım bir 'kurgu'yu paylaşıyorum... Kürt Meselesi'ni konuştuğumuzda, arkadaşlarıma önüne 'pimi çekilmiş el bombası gibi' bırakmışlığım vardır bu 'kurgu'yu... Lafi eğip bükmeden şöyle derim: Önce 'zo' diyenleri 'tehcir' ettiler. Yıllardır 'lo' diyenleri göndermeye çalışıyorlar. Hiç kuşkunuz olmasın, sıra 'co' diyenlere gelecektir. Şaşırılmışlığımın sebebi, Sakallı Nureddin'in yıllar önce söylediği söz ile benim 'kurgu'mdaki mecaz arasındaki benzerliktir. Kabul ediyorum, Sakallı'nın sözünü daha önce duymamış olmak, bana ait bir eksikliktir.